

'קורקבן' – אפשר מלשון 'קרקור-קובה' כלומר קיבת העוף, כדרך שמצינו שהעוף מכונה 'קורקור' – כמו שאמר רב יוסף (בב"ב כג.) 'אפיקו לי קורקור מהכא'. (עפ"י שיחת חולין. בלשון תורה נקרא הקורקבן מוראה או נצה – ע' במובא בזבחים סה).

'תורבין הוושט' – יש גורסים תרבין, והוא לשון חצר בארמית (כבב"ב צה: 'תרביצא', ועוד), כלומר חצר הוושט. (עפ"י הערוך. וע"ע כף החיים כ סק"ח).

דף מד

'אלא אי כבית שמאי כקוליהן וכחומריהן אי כבית הלל כקוליהן וכחומריהן... כאן קודם בת קול' – אף על פי שאמרו (בע"ז ז.) שכשחולקים שני חכמים, יש לילך בשל תורה אחר המחמיר, ואילו כאן משמע שקודם שהוכרעה הלכה כבית הלל, הרשות נתונה לעשות כדברי בית שמאי או כבית הלל בין לקולא בין לחומרא (וע' בחדושי הרמב"ן והרשב"א כאן) –

נראה, שזה שאמרו בשל תורה הלך אחר המחמיר אינו אלא בשאין אחד מהם רבו, אבל אחד מן החכמים הוא רבו – הולך אחריו אף להקל. ונקרא 'רבו' כל שהוא קרוב לו ושומע שמועותיו תמיד ברוב המצוות. ובוה, כאשר יש שני חכמים קרובים לו, רשות בידו להחזיק בהוראותיו של אחד מהם ולהחזיקו כרבו, ואז ילך אחריו בין להקל בין להחמיר. וזהו שאמרו כאן הרוצה לעשות כדברי בית שמאי עושה, והיינו להחזיקם כרבו ולהלך אחריהם תמיד, בין לקולא בין לחומרא. ודין זה קיים בין בחיי החכם בין לאחר מותו – כל שידועות הוראותיו והלכותיו מפני תלמידיו או מספריו.

ורשאים להלך אחר הרב אף להקל בשל תורה, ואפילו החולקים עליו הם הרבים – כל זמן שלא היה מושב בית דין ודגו זה כנגד זה והכריעו את ההלכה. ומחלוקת בית שמאי ובית הלל אחר בת-קול, הרי היא כהכרעה של מושב בית דין ואין רשאים להקל כדברי בית שמאי, ואף לא להחמיר.

וכאשר אין אחד מהם רבו, שאז יש להחמיר בשל תורה כאמור, אם יש קולא וחומרא בכל צד (כגון שדרה וגולגולת, בעירובין ז.) – הלך אחר אחד מהם, בין לקולא בין לחומרא. ואילו היה הדבר ספק, היה ראוי להחמיר בשניהם (כגון שם – לענין טרפות ולענין טומאה), אבל כיון שיש כאן מחלוקת חכמים, ראוי להלך אחר אחד מהם בין לקולא בין לחומרא. כן משמע בסוגיא בעירובין שם. ואפשר שדוקא כשהם רבותיו. (עפ"י חזון איש יו"ד קג, א. וע"ע דרך נוספת שם בסק"ה, מהריטב"א.)

ובשו"ת אור לציון (ח"א או"ח ז, ב) כתב לפרש (כיצד אפשר להקל כב"ש או כב"ה, והלא בשל תורה הלך אחר המחמיר) שהכוונה לת"ח שנראה לו מדעתו להכריע כדעת ב"ה או כדעת ב"ש, אבל סתם אדם – עליו להחמיר בשל תורה. עוד בענינים אלו ע' במובא בע"ז ז).

'למעלה עד כמה...' – הסימן שנתנו לעיל בתורבין הוושט, 'כל שחותכו וכוויץ', אין ניתן לעמוד עליו בחייה אלא לאחר שחיטה, (ונפקא מינה לנקב הנמצא שם), ואילו כאן שאלו על מקום השחיטה. ונתנו בו שיעור מעשי לשוחט. (עפ"י מהרש"א. וכ"כ כמה פוסקים, ששיעור אחד הם, ואולם יש שדייקו מלשון הראשונים שאין שני השיעורים זהים. ע' בפירוט בשיחת חולין).

'כִּי אַתָּא רַמִּי בַר יַחֲזַקְאֵל אָמַר... הַכִּי אָמַר רַב: וּשְׁטַן נִתְּנוּ [בּו] חֲכָמִים שִׁיעוּר, מְכַלֵּל דְּתוּרְבִין הוּשֵׁט לְאוּ מִקּוּם שְׁחִיטָה הוּא וְקָאֵמַר בְּמִשְׁהוּ – עֵתוּס'. וַיֵּשׁ לְפָרֵשׁ דְּבָרֵי רַבָּא שְׁאֵמַר 'רַמִּינָא עֲלֵיהּ חוּמְרָא דְרַב וְחוּמְרֵי דְשִׁמּוּאֵל וְטְרִיפְנָא לֵיהּ' (וְהֵלָא מְדַבְרֵי רַב עֲצָמוּ יֵשׁ לְשִׁמוּעַ לְאֶסְרוּ) – לְפִי שְׁבַדְבְּרֵי רַב לֹא מְפּוֹרֵשׁ שֶׁהַתּוּרְבִין אֵינּוּ מִקּוּם שְׁחִיטָה, (וְזֶה שְׁאֵמַר 'נִתְּנוּ בּו חֲכָמִים שִׁיעוּר' – אִפְשָׁר שִׁיעוּר לְמִטָּה קָאֵמַר), אֲלֵא מְשִׁמוּאֵל אֲנּוּ שׁוֹמְעִים שְׁאֵינּוּ מִקּוּם שְׁחִיטָה, וְכִיּוֹן שְׁלֹא מְצִינּוּ בְּפִירוּשׁ שְׂרַב חוֹלֵק עַל כֶּךָ, יֵשׁ לוֹמַר שֶׁגַּם הוּא מוֹדָה לְדַבְּרֵי, לְכֵן אָמַר רַבָּא 'חוּמְרָא דְשִׁמּוּאֵל'. וְחוּמְרָא דְרַב' הֵיינּוּ שֶׁהִנְקַב פּוֹסֵל בְּמִשְׁהוּ. (עפ"י רעק"א)

'עַד כַּדִּי שִׁיעוּר' – פָּרְשׁוּ הָרַאשׁוֹנִים דֵּהֵיינּוּ פְּרָצִים פְּרָצִים כְּעֵין שְׁעָרוֹת. שֶׁהַקְּרוּם הַפְּנִימִי שֶׁל הוּשֵׁט הוּא חֲלָק, וְאֵילּוּ הִכְרַס מְצוּפָה מְבַפְּנִים בְּשִׁכְבָּה מְחוּסְפֶסֶת, הַעֲשׂוּיָה בְּלִיטוֹת וְחָרִיצִים. אֲבָל אֵין הַכוּוּנָה לְשְׁעָרוֹת מְמֹשׁ. (עפ"י הרי"ף; רבנו ירוחם טו, ג; מהרי"ו – הלכות שחיטה יא, א; פרישה כ, ד. ובארחות חיים (הל' שחיטה, א) פֶּרֶשׁ כְּלָפִי הַשְּׁעָרוֹת שֶׁמְבַחֲוֵן, שֶׁמְקַבְּלִים לְאוֹתוֹ מִקּוּם – מוֹבָא כֹּל זֶה בְּשִׁחַת חוֹלִין).

(ע"ב) 'חֲכָם שְׁטִימָא – אֵין חֲבִירוֹ רְשָׁאֵי לְטַהַר...' – נִתְבָּאָר בַּע"ז ז.

'שְׁאֵנִי הַכָּא דְרַב לֹא אֶסְרֵי מִיֶּסֶר... רַבָּה בַר בַּר חֲנָה אֲגַמְרִיהָ סַמְךָ' – יֵשׁ אוֹמְרִים שְׁכִיּוֹן שֶׁהוֹרָאֲתוּ לֹא הִיתָה מְסַבְּרָה אֲלֵא עַל פִּי קְבֻלַּת רַבּוֹ, שׁוֹב אֵין צוֹרֵךְ בְּתִירוּץ הַקּוּדֵם, אֲלֵא רְשָׁאֵי לְהַתִּיר מַה שְׁאֶסְרֵי חֲבֵרוֹ, אֲלֵא שֶׁהָאֵמֶת הִיא שְׂרַב לֹא אֶסְרֵי רַק בִּיקֶשׁ לְאֶסְרוֹ. (עֵתוּס', בְּאוֹפֵן הָרַאשׁוֹן. וְכ"כ הַרְא"שׁ וְשִׁלְטֵי הַגְּבוּרִים). וְאוּלָּם הַר"ן כָּתַב לְהַפְּרֵי, שְׁאֵעַפ"י שְׁקִיבֵל הַלְכָה מְרַבּוֹ, כֹּל שְׁאֵילּוֹ רַב הִיא שׁוֹמֵעַ הוֹרָאֲתוֹ לֹא הִיא חוֹזֵר בּוֹ מְדַעְתּוֹ, אֵינּוּ בְּגֵדֵר 'טוּעָה בְּדַבְּרֵי מִשְׁנָה' וְאֵין חֲבֵרוֹ רְשָׁאֵי לְהַתִּיר, וְעַדִּיין אֲנּוּ צְרִיכִים לְתִירוּץ הַקּוּדֵם, שְׂרַב לֹא אֶסְרֵי. (וְכ"כ הַרְשֵׁב"א וְעוֹד בְּשֵׁם הַתּוֹס'. וְכֵן נִקְטַ הַרִיב"ש בְּשׁו"ת, תְּצַח).

הַרְמ"א (י"ד רֵלָא) הֵבִיא דְעָה רַאשׁוֹנָה. וְאוּלָּם הַש"ךְ שֶׁם כָּתַב שֶׁהַעֵיָקֵר לְהַחְמִיר כְּדַעַת הַפּוֹסְקִים שְׁאֵפִילּוּ כְּשֵׁי לּוֹ קְבֻלָּה לֹא יִתִּיר מַה שֶׁהָרַאשׁוֹן אֶסְרֵי.

'אֵיזְהוּ תְּלִמִּיד חֲכָם – זֶה הוֹרָאֵה טְרַפָּה לְעַצְמוֹ' – וְאֵינּוּ מְרַאֵה אוֹתָהּ לְאַחֲרִים לְהַקְּלֵי. (רַבְּנּוּ גֵרְשׁוּם. וְא"ת מֵאֵי רְבוּתָא, וְהֵלָא אִם סוֹבֵר שֶׁהִיא טְרַפָּה וְדָאֵי אֶסְרוּ לּוֹ לְהַקְּלֵי וַי"ל הַכוּוּנָה שְׁאֵינּוּ מְצַדֵּד לְהַתִּיר, רַק רוֹאֵה וּמַחְלִיט לְהַטְרִיף (ע' חֲדוּשֵׁי אַגְדוֹת לְמַהַר"ל וְעוֹד).

יֵשׁ מִקּוּם לְפָרֵשׁ בְּאוֹפֵן נּוֹסֶף; בּוֹזֵה שֶׁהוּא רוֹאֵה בְּעַצְמוֹ וְאֵינּוּ מְרַאֵה לְאַחֲרִים מְלַכְתְּחִילָה, וְאֵינּוּ חוֹשֵׁשׁ שְׁמָא מִתּוֹךְ הַפֶּסֶד מִמּוֹן הוּא יִקַּל לְעַצְמוֹ שְׁלֹא כִּדִּין – אוֹת הוּא כִּי נִקֵּי מִתְּאוֹת הַמִּמּוֹן. וּמִתּוֹךְ שְׁלֹא חֵשׁ שְׁמָא יַחְמִיר שְׁלֹא לְצוֹרֵךְ וַיִּפְסֵד לְעַצְמוֹ – סִימָן הוּא שִׁיּוּדַע אֶת הַהֲלָכוֹת עַל בּוּרִין. שְׁתֵּי שְׁלִמוּיּוֹת אֵלוֹ יַחְדָּיו, בְּתַכּוּנוֹת-הַנֶּפֶשׁ וּבְנַפְשׁ-מְשַׁכְּלַת, הֵן הֵן הַמְקַנּוֹת לְאֶדָם תּוֹאֵר 'תְּלִמִּיד חֲכָם'.

'הַנִּי מִלֵּי דְמִזְבִּין מְבִשּׁוּמָא, הַכָּא מִתְקַלָּא מוֹכַח' – 'הֵילֵכְךָ הָאֵידְנָא נְמִי, כְּגוֹן בַּעִיר וִינ"א, שְׁמוּכְרִים הַבְּשֵׁר קְבֵרְטוֹ"א חֲצִי-קְרֵבְטוֹ"א, הֵיינּוּ כְּמוֹ מִתְקַלָּא – שְׁרִינְן לְמִיזְבֵּן מִינָה לְתְּלִמִּיד חֲכָם וְלִיכָא חֲשָׁדָא וְאֵע"פ שֶׁהַתִּירָה. וְאֵפִילּוֹ הִיכָא שְׁמוּכְרִין בְּשׁוּמָא, שְׂרִי לְטַעוּם מִמְּנוּ מַעַט כַּדִּי לְבַרְר הוֹרָאֲתוֹ. וְקִשָּׁה הֵיאֵךְ הַחֲזוּנִים לְוִקְחִים הַטְּבַחֵיא, הָא אֵיכָא חֲשָׁד שְׁבַשְׁבִּיל הַטְּבַחֵיא הוּא מִתִּיר'. (הַגְּהוֹת אֲשֵׁרִי – מְאוּר זְרוּע. ע"ע בְּשׁו"ת הַרִיב"ש, תְּק).

כַּכְתָּבְם וְכַלְשׁוֹנְם'

'ע"ב) 'שלא אכלתי מבהמה שהורה בה חכם' –

'קבלתי מכתבו היקר בדבר הי"ש בלענדעד שתחת השגחתו עושים בלענדעד שלא בתערובות יין וגליצערין. ואני אומר לו יישר כחו בזה שיהיה ראוי למהדרין ליזהר מדברים שצריך הוראת חכם, כהא דחולין דף לו ודף מד ואיפסק ברמ"א סוף סימן קטז, וכל שכן בזה שיש גם אוסרין. ואני אף שאני מתיר, נזהר אני בעצמי מלשתות בלענדעד, רק בחבורה שלא למיחזי כיהורא, הייתי שותה משהו לברך המסובין כנהוג. ולכן ודאי טוב שיהיה י"ש בלענדעד בלא שום חשש'.
(מתוך אגרות משה יו"ד ח"א סב)

'איזהו תלמיד חכם, זה הרואה טרפה לעצמו...'

'...והרואה טרפה לעצמו ואוסרה אינו מקבל אפילו מן דבר שהוא שלו שאינו מצדד להתיר הטרפה שהיא שלו, ולכך תלמיד חכם כזה הוא פשוט לגמרי – כיון שאין שייך בו קבלה, וזה שנקרא תלמיד חכם כאשר יש לו מדת השכל שאינו מקבל כלל, שהגשמי החמרי מקבל והשכלי אינו מקבל, שהוא פשוט, ולכך כל אשר רואה טרפה לעצמו ואינו מצדד להתיר אותה עד שבשביל זה אינו נחשב מקבל, וזהו גדר ת"ח שהוא שכלי ואין השכל מקבל רק הגשמי החמרי... ואשרי חלקו אשר זוכה אל המדריגה הנעלה הזאת, אבל בעונותינו, לא רבים אשר הם בגדר תלמיד חכם, אשר לת"ח על כל ראוי לו מדת הפשיטות בפרט, ומדת הפשיטות – שאינו מקבל כלל, כמו שהוא ידוע, כי כל מקבל הוא חמרי גשמי, שהשכל הוא פשוט אינו מקבל, ועתה בזמן הזה נהפך הדבר בעו"ה, שחושבים כי גדר של תלמיד חכם שיקבל. ובודאי דבר זה נמשך אל למודנו, שאילו היה הלמוד של דור זה כאשר הוא ראוי אל תלמיד חכם, היתה הנהגתנו במעשים מתיחסים לפי השכל גם כן ודי בזה משום הכבוד. (נתיבות עולם למהר"ל, נתיב התורה – ד)

'לא קא בעי מר דאיחי, דכתיב ושונא מתנת יחיה' –

'שונא מתנות יחיה – כי מי ששונא את המתנות ראוי שיהיה בשביל זה חי, כי המקבל דבר מזולתו אין ראוי לו החיים כי החי עומד בעצמו, ולפיכך אמרו כי העני נחשב כמת, וזה מפני שאין לו החיים בעצמו כאשר הוא צריך לזולתו ואין לו בעצמו החיים, אבל מי שהוא שונא מתנות שהוא רוצה שיהיה עומד בעצמו מבלי שיקבל מאחר ודבר זה הוא החיים. ולכן יקרא המעין שהוא נובע בעצמו ולא קבל המים – נקרא מעין חיים, כי חיותו בעצמו ואינו מקבל המים'.
(נתיבות עולם למהר"ל, נתיב התורה ד)

'... ומאחר שאינו שייך למקבל, אם כן אין הנאה זו ראויה לו כלל, שאינה מחלקו ושורש נפשו, ועובר בזה על 'לא תחמוד' כשיחמוד ליקח דבר שאינו שייך לו. ועל ידי זה יוכל לפעמים לאבד גם השייך לו, כמשפט החומד מה שאינו שלו – דגם מה שיש לו לקחו ממנו, (כמו שאמרו בסוטה ט). וכגמלא דאזיל למתבע קרני (בפרק 'חלק'). ופעמים יוכל ליטול בזה חיותו ח"ו, וכמו שכתוב ושונא מתנת יחיה. ובחולין מד: 'לא בעי מר דאיחי' – דכל קניני האדם הם לצורך קיום חיותו בעולם הזה, וחלקי חיותו מתפשטים בהם, כידוע בסוד נפשם בהם תעטף, ועל כן כל אחד קניניו הם כפי מה שבכח התפשטות חיותו וחלקי נפשו, ובמתנה דאפשר שיקבל קנין שאין שייך לו, הרי הוצרך להתפשט חלק מחיותו במה שאין שייך לו, ובזה חיותו אפשר שיתמעט.

ובמגילה (כה) איתא 'במה הארכת ימים... לא קבלתי מתנות' ונראה דאין רצה לומר דזה גורם אורך יותר מהקצוב... ומכל מקום גם זה אמת, דמקצר, וכמפורש בסוטה (מז): משרבו מקבלי מתנות נתמעטו הימים ונתקצרו השנים. וכוונת כפל הלשון...'

(מתוך 'ישראל קדושים, עמ' 34-35, ע"ש)

'... ובענין שאלתו – בגדר 'שונא מתנות יחיה' שהובא כמה פעמים בש"ס, והוא מבואר בשו"ע ח"מ סו"י רמט מדין מדת חסידות. ובלשון הטור (שלא העתיק המחבר): מדת חסידות שלא לקבל מתנה משום אדם. עד כאן. והיינו שהוא מדת חסידות בלי יוצא מהכלל, אפילו לקבל מצדיקים וקרובים – עיין חולין ז: ושם מד: ועיין מגילה כט. וקדושין נט. ומחולין ז: משמע אפילו מאביו. אמנם אם מתיקרים בו במה שנקרא שמו עליהם, איתא בחולין מה: דאין זה בגדר מתנה אלא הנאתם הוא, כמו שכתב רש"י שם. וכזה הנדון של כבוד-תורתו, דאף שאין כב' מטריח עבור המוסד, אבל עצם הדבר להיות נקרא שמו עליהם, הנאה היא בשבילם, ועבור הנאה הזאת הם משלמים, וכב' מותר לקבל.

ועל שאלת בנו המופלג, בענין שנותן חמשים לא"י לחודש לבתו, והבן, צדיק בן צדיק, טוען שונא מתנות יחיה – ואם כי טענתו טענה, אמנם כנראה שבסבלונות שרגילים ליתן לבני משפחה, אין מקפידים בכך, וגם אם יש בו סרך מצוה של קירוב דעת על ידי זה להשפיע לטובה על הבת, יש גם כן להקל עפ"י יסוד דברי הדרישה חו"מ סי' רמט שם ותל"מ'. (מתוך שו"ת שבט הלוי ח"ו רכט)

דף מה

'ניקבה כנפה' – כלומר שהנקבים צפופים, שאין בין נקב לנקב כמלא נקב. 'נקבים שיש בהן חסרון – מצטרפין לכאיסר... בעופא... מקפלו ומניחו על פי הקנה, אם חופה את רוב הקנה – טרפה... – משמע שמצרפים גם את מה שבין הנקבים, (כמו שפרש"י). ואין חילוק בענין זה בין עוף לבהמה, אלא שזה שיעורו באיסר וזה ברוב קנה, אבל בשניהם מצטרף מה שבין הנקבים. וגם כאן, דוקא כשהם סמוכים, שאין בין נקב לנקב כמלא הנקב. (ר"ן; שו"ע יו"ד לד, ג. מפורש בר"ן שגם בנקבים שאין בהם חסרון, מצרפים את מה שבין הנקבים להשלמת רוב. וכמה ראשונים חולקים וסוברים שאין לצרף את מה שביניהם (ע' רא"ש. וע' ב"ח ופרי חדש שם). ולכאורה לפי שיטתם בהכרח אין בין נקב לנקב כמלא נקב, שאם כן, לעולם אין רוב גרירת בצירוף הנקבים, שהרי העומד מרובה על הנקוב או כמותו. ואולם אפשר הדבר לפי מה שכתב רבנו יונה (מובא בכס"מ ג, כג. וע"ע דרכ"ת סקל"ב), שגם כשהנקבים באלכסון טרפה, (אבל לא לאורך הגרירת – שאינם פוסלים כלל, שהרי אפילו נסדק רובו לאורך אינו פוסל) – באופן שאם יצטרפו הנקבים יחדיו נמצא כשיעור רוב רחבה פסוק. ואולם זה רק בהנחה שפסול אפילו בשיעור רוב רחב בקו ישר, אעפ"י שהנקבים באלכסון.

ויש לומר שלפי שיטה זו גם אליבא דאמת, אפילו יש ביניהם יותר ממלא נקב – פוסל. ואפשר שגם הר"ן מודה לזה. לא אמר הר"ן אלא לענין צירוף מה שביניהם, שאי אפשר להחשיבו כמי שאינו אלא כשהוא פחות מהנקב עצמו, (וכעין שאמרו בהל' עירובין ובהל' טומאה ועוד, דאתי האי גיסא והאי גיסא ומבטל לה), אבל לענין צירוף הנקבים עצמם, יש לצרפם אפילו ביניהם כמלא נקב.

אלא שיש לעיין לפי"ז, בנקבים שיש בהם חסרון, שאפילו כשהם לאורך הגרירת מצטרפים, (כמוש"כ רבנו יונה), האם מצרפים כל שני נקבים בוודאי אפילו רחוקים מאד זה מזה. וצריך עיון ובירור בכל זה בפוסקים, ונכתב רק להעיר).